

İBTİDÂ'

İBTİDÂ'

(bk. BİD'AT).

İBTİDÂ

(bk. VAKF ve İBTİDÂ).

İBTİDÂ-i ALTMİŞLİ

Süleymaniye Medresesi'nin kurulmasından sonra ihdas edilen altmış akçe yevmiyeli müderrislik derecesi

(bk. MEDRESE).

İBTİDÂ-i DÂHİL

Osmanlı medrese sisteminde ikinci kademeyi oluşturan dâhil medresesinde müderrislik yapanların derecesi

(bk. MEDRESE).

İBTİDÂ-i HÂRİC

Osmanlı medrese sisteminde ilk kademeyi oluşturan hâriç medresesinde müderrislik yapanların derecesi

(bk. MEDRESE).

İBTİLÂ

(bk. BELÂ).

İBYÂNÎ

(الإباني)

Ebü'l-Abbâs Abdullâh b. Ahmed b. İbrâhîm el-İbyânî et-Tûnisî (ö. 352/963)

Mâlikî fakihî.

Tunus yakınlarında bugün mevcut olmayan İbyâne (İbbiyâne, Vibiana) köyünde doğdu. Tunus'ta yaşadı. Yahyâ b. Ömer el-Kinânî, Himâs b. Mervân, Ahmed b. Ebû Süleyman, İbnü'l-Lebbâd, Dâvûd es-Savvâf ve Hamdîs el-Kattân gibi âlimlerden ders aldı. Zamanında Mâlikî mezhebini en iyi bilen âlimlerden biri ve bu mezhebin fetva mercii oldu. Asîlî, Ebü'l-Hasan el-Kâbisî, İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî, Saïd b. Meymûn, İbnü't-Tebbân, İsâ b. Saâde ve Ebü'l-Hasan el-Levâtî onun talebelerinden bazılarıdır. Kâbisî hocasını çok takdir

eder, İbn Ebû Zeyd de Kayrevan'da zor meselelerle karşılaştığında ona mektup yazarak görüşünü sorardı. İbyânî'nin, mezhepteki görüşleri bilmenin yanında fikhî hükümlerin istinbatı konusunda da üstün bir kabiliyete sahip, rivayet hususunda güvenilir bir kimse olduğu ve İmam Şâfiî'nin görüşlerine meylettği kaydedilir.

İbyânî hacca gittiği sırada Mısır ulemâsının teveccühüne mazhar oldu. Yönetimi zulüm yapmakla itham ettiği halde huzuruna çıkarıldığı Kâfûr el-İşşîdî, İbn Şa'bân el-Kurtî'nin, "Elli yıldan beri Nil'in bu yakasına ondan daha âlim bir kimse gelmemiştir" diyerek tanıttığı İbyânî'ye saygı gösterdi. Uzun bir ömür süren İbyânî, Ağlebîler'in son dönemleriyle Fâtımîler zamanındaki olumsuz siyasî ortamın da etkisiyle yönetimden uzak durarak ilmî faaliyetlerini sürdürdü; Fâtımî Hükümdarı İsmâil el-Mansûr'un Kayrevan kadılığı teklifini kabul etmedi. 100 yaşlarında iken 352 (963) yılında vefat eden İbyânî'nin, Tunus yakınlarındaki köyünün bulunduğu yerde bugün Hüreybe diye bilinen mevkide bulunan türbesi Sîdî İbyânî adıyla anılır. Kâdî İyâz, Ebû Bekir Abdullâh b. Muhammed el-Mâlikî'den naklen onun 361 (972) yılında öldüğüne dair bir rivayet kaydediyorsa da (*Tertibü'l-medârik*, III, 352) Mâlikî'nin İbyânî'den de çeşitli nakillerde bulunduğu Kuzey Afrika ulemâsı ve mutasavvıflarıyla ilgili *Riyâzü'n-nüfûs* adlı eserinin bugüne ulaşan kısmında İbyânî'nin biyografisi yer almamaktadır.

İbyânî'nin günümüze intikal eden *Mesâ'ilü's-semâsire* (*Tertibü's-semâsire*) adlı bir risâlesi bilinmektedir. Mal satımında aracılık yapan simsarlarla (dellâl) ilgili olarak kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları ihtiva eden eserin Tunus Dârü'l-kütübü'l-vataniyye (nr. 8294), Rabat el-Hizânetü'l-âmmе (nr. K. 33/2, vr. 210-229) ve Fas'ta Hizânetü'l-Karaviyyîn'de (nr. 817/1) çeşitli nüshaları bulunmaktadır. İbn Râşid el-Kafsî'nin *el-Fâ'ik fî ma'rifeti'l-aḥkâm ve'l-vesâ'ik*, Venşerîsî'nin *el-Mî'yârü'l-mu'rib* (VIII, 355-364) adlı eserlerinde birer özetini verdikleri risâle önce İbrâhîm es-Sâmerrâî ("Risâle fi's-semserе ve's-simsâr ve aḥkâmih", *Mecelletü Külliyyeti's-şerî'a*, sy. 1 [Bağdad 1385/1965], s. 65-84), daha sonra anılan iki özetle birlikte Muhammed el-Arûsî el-Matvî (bk. bibl.) tarafından neşredilmiştir. Osman el-Ka'k, Kafsî'nin yaptığı özeti *el-Âlemü'l-edebî*'de yayımlamıştır (sy. 18, 20 [1354/1936]).

BİBLİYOGRAFYA :

İbyânî, *Mesâ'ilü's-semâsire* (nşr. Muhammed el-Arûsî el-Matvî), Beyrut 1992, neşredenin girişi, s. 5-16; Şirâzî, *Ṭabakâtü'l-fukahâ'*, s. 160; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, III, 346-352; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzhebe*, I, 425-427; Venşerîsî, *el-Mî'yârü'l-mu'rib*, Beyrut 1401/1981, VIII, 355-364; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 85; Muhammed Âbid el-Fâsî, *Fihrisü maḥtûṭâti Hizâneti'l-Karaviyyîn*, Dârülbeyzâ 1400/1980, II, 490; Maḥfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn*, I, 44-45; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 286; Hâdî ed-Derkâş, *Ebû Muḥammed 'Abdullâh b. Ebî Zeyd el-Kayrevânî: Ḥayâtühü ve âşâruḥ*, Beyrut 1409/1989, s. 68, 139-140, 275; Hasan Hüsnî Abdülvehhâb, *Kitâbü'l-Ömr fî'l-muşannefât ve'l-mü'ellifîne't-Tünisiyyîn* (nşr. Muhammed el-Arûsî el-Matvî – Beşîr el-Bekkûş), Beyrut 1990, s. 637-640; Muhammed en-Neyfer, *'Unvânü'l-erib 'ammâ neşe'e bi'l-bilâdi't-Tünisiyye min 'âlimin edib*, Beyrut 1996, I, 117-119; H. R. Idris, "Deux juristes kairouanais de l'époque ziride: Ibn Abi Zaid et Al-Qâbisî (X^e-XIe siècle)", *Annales de l'Institut d'études orientales*, XII, Alger 1954, s. 132-133, 174.

AHMET ÖZEL

İCAB

(الإيجاب)

Kabul ile birlikte hukukî işlemlerin kurulmasını sağlayan irade beyanı anlamında fikh terimi (bk. İRADE BEYANI).

el-İCÂBE

(الإجابة)

Bedreddin ez-Zerkeşî'nin (ö. 794/1392), bazı saḥâbîlerin hatalı rivayetleriyle ilgili olarak Hz. Âişe'nin tashiherini ihtiva eden eseri.

Tam adı *el-İcâbe li-irâdi me'stedrekethü 'Âişe 'ale's-şahâbe* olan eserde Hz. Âişe'nin çoğu saḥâbî, bir kısmı tâbiî olan bazı kimselerin rivayet, görüş ve fetvalarıyla ilgili düzeltmeleri konu edilmektedir. Üç bölümden ve otuz yedi fasıldan meydana gelen kitabın birinci bölümünde Hz. Âişe'nin hayatı ve üstün vasıfları hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde onun Hz. Ömer, Ali, Abdullâh b. Abbas, Abdullâh b. Ömer, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Hüreyre gibi yirmi üç saḥâbînin rivayet ve fetvasına dair tashiherleriyle, Hz. Peygamber'in diğer eşleri Resûlullah'ın mirasını talep ettiklerinde peygamberlerin miras bırakmayacağını söyleyerek yaptığı düzeltme olmak üzere toplam altmış istidrâki yer almaktadır. Üçüncü bölümde, namaz kılanın önünden bir kadının geçmesiyle namazın bozulacağı hususunda